

The analysis of different definitions of the notion "colligation" – which is referred to as correlation between lexical and grammatical categories – makes it possible to differentiate it from the notion "collocation" as a correlation between lexical-semantic categories.

Keywords: colligation, collocation, phrase, grammatical category, cooccurrence.

УДК 81-26.347.78.034

А. Л. Гладковська, асп.
Інститут філології, КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ВІДТВОРЕННЯ ЕМОТИВНИХ ДІЄСЛІВ НЕГАТИВНОЇ ОЦІНКИ У КІНО- ТА ХУДОЖНІХ ПЕРЕКЛАДАХ ФЕНТЕЗІЙНИХ ТВОРІВ

У статті розглядається система перекладацьких засобів та прийомів відтворення емотивних дієслів негативного ставлення у художньому тексті через призму порівняння кіно- та художнього просторів. Особлива увага приділяється вербальним та невербальним засобам відтворення дієслів негативної оцінки. У статті також виведені найпоширеніші формули емотивних дієслів з іншими компонентами, які актуалізують їхній негативний характер та підсилюють негативний вплив у контексті дискурсу, а також визначені основні засоби, методи та принципи відтворення таких формул сполучень у перекладі.

Ключові слова: емотивність, контекст, дієслівні емотиви, інтерсеміотичний переклад, емотивні семи, концепт

Категорія емотивності є невід'ємною складовою перекладу і представляє особливий інтерес для перекладачів, оскільки передбачає урахування всіх контекстуальних відтінків та змін значень, які повинні знайти адекватне відображення у перекладі.

Проблему засобів актуалізації категорії емотивності неможливо визначити однозначно. Л. Піотровська розглядає емотивність як функцію мовних одиниць, пов'язану з вираженням емоційного ставлення мовця до об'єктивної дійсності [Піотровська 2007, 25]. Емоційне ставлення мовця до предмету дискурсу може виражатися імпліковано або у складній описовій формі. Суб'єктивно-психологічне ставлення мовця може виражатися за допомогою засобів,

які не містять емотивної семи, проте такими, які мають потенціал набувати емотивних ознак у контексті і, як наслідок, у перекладі.

Важливу роль у відтворенні емотивності у художньому просторі відіграє *контекст*. Н. Лук'янова вважає, що поза контекстом емотивність може не мати мовного статусу, проте у контексті чи у певній мовленнєвій ситуації виражати емоційне ставлення мовця до предмету дискурсу [Лук'янова 2011, 183].

В. Шаховський вважає, що емотивна функція мовних одиниць визначається здатністю мовця осмислювати висловлювання та свідомо здійснювати вибір мовної одиниці з певним емотивним кодом [Шаховський, 208, 112]. Завданням професійного перекладача є здійснити свідомий вибір адекватних лексичних засобів вираження емоцій мовця у конкретній ситуації. Картина відтворення емоційно-психологічного стану мовця включає безпосереднє та опосередковане вираження емоцій, яке він здійснює за допомогою емотивних компонентів та всього обсягу просторових повідомлень.

Однак такі емотивні моделі неминуче зазнають змін та *трансформацій* під впливом індивідуальності перекладача, який трактує емотивний зміст такого висловлювання із власної персональної точки зору. Такі трансформації є *допустимими* за умови, що вони є доречними і виправданими та такими, без яких неможливо у повному обсязі у відповідності зі стандартами цільової мови відтворити зміст емотивного висловлювання.

На противагу текстовій актуалізації емотивності, існує відтворення емоцій на екрані, яке вимагає унікального підходу до трактування художнього тексту і застосування *інтерсеміотичного перекладу*. *Концептуальна картина* кінопростору значно ширша, ніж мовна. Концепти як складові сприйняття світу через наш досвід та свідомість кодуються в лексичних засобах вираження поглядів, оцінок та думок. На екрані емоції є маніфестацією суджень за допомогою міміки, жестів, фонації (невербальних засобів), лексичних засобів та їхніх конфігурацій (вербально). У кіномистецтві емоції розглядаються як єдність афективного та інтелектуального, переживання та пізнання. Емоційність у безпосередньому дискурсі як динамічній структурі діалогічного впливу має низку паралінгвістичних засобів вираження, серед

яких чільне місце посідає *вираз обличчя персонажа*. Такі засоби слід розглядати як особливу знакову систему, яка відображує емоційний сценарій та конкретну комунікативну ситуацію.

Важливу роль в актуалізації емоцій на екрані відіграє *інтонація*, яка зумовлюється певними синтаксичними конструкціями, прагматичною метою яких є вираження емоцій мовця.

Особливе місце у встановленні зв'язків між художнім текстом та його втіленням на екрані відіграють *дієслівні емотиви*, які визначають перебіг та динаміку розвитку емоцій на екрані. У художньому дискурсі дієслівні емотиви є найефективнішим засобом передачі психологічно-емоційного стану мовця. Для режисерів узус дієслів-емотивів є принципово важливими, оскільки вони задають ритм втілення емоцій та оцінок на екрані, які б чітко інтерпретували емоції, запропоновані текстом оригіналу. Кінокартину вважаємо інтерсеміотичним способом інтерпретації художнього тексту, його емотивно-оцінного наповнення, мети та повідомлення глядачеві. Крім того, для майбутніх перекладів того ж твору кіноверсія твору може стати потужним елементом для всебічного охоплення подій та емоцій персонажів і формування персонального перекладацького сприйняття та автентичного підходу.

Т. Казакова вважає: "Провідним принципом структуризації та категоризації мовних компонентів та засобів їхнього відтворення є **польовий**" [Казакова 2004, 79]. Однією з найважливіших ознак мовного поля, які потрібно враховувати у перекладі, є його специфічна структурна організація, яка характеризується поділом на **ядерні** та **периферійні** зони. Ядро відрізняється максимальною концентрацією полетворчих ознак. Перехід від ядра до периферії відбувається поступово зі зменшенням інтенсивності прояву або навіть зникненням ключових ознак структури поля. Зазвичай периферійна зона є значно ширшою за ядерну, оскільки периферійні елементи здатні охарактеризувати мовлення та комунікантів з різних сторін.

Особливий інтерес для перекладу складають периферійні мовленнєві дієслова-емотиви негативного емоційного ставлення, які виражають конкретні негативні емоції, а також експлікують несхвалення певного об'єкта чи предмета висловлювання мовцем (*to squawk, to come in a tone of angry expostulation, вигукнути*

роздратованим голосом, вичавити із себе). Встановлені формули вказують на варіанти сполучуваності емотивних дієслів негативного ставлення з різними компонентами:

- a) v^* (периферійне дієслово) + *adv.* (2 *adv.*)
- b) v^* + *with* + (*adj.*) + *n*
- c) v^* + *n*
- d) v^* + *metaphoric/comparative lexical means*
- e) v^* + *Participial construction*

Вивчення вербальних і невербальних засобів відтворення негативно-оцінних мовних одиниць є важливим, оскільки вираження оцінного судження впливає на учасників комунікації, зумовлюючи тим самим характер спілкування. Емотивний компонент мовленнєвих дієслів, які власне складають інтерес нашого дослідження, містить інформацію про конкретні негативні емоції, а також експлікує несхвалення певного об'єкта висловлювання мовцем.

Згідно з виведеними формулами висловлювань, що містять мовленнєве дієслово з негативною конотацією та додаткові синтаксичні індикатори негативного ставлення, визначимо способи перекладу емотивних дієслів такого типу:

- a) v^* (периферійне дієслово) + *adv.* (2 *adv.*)

"Let us say I have forgotten it", *answered* Aslan *gravely*. "Tell us of this Deep Magic". ["Lion", p. 141].

"Скажімо, таки призабув", – сумно похитав головою Аслан. "Розкажи нам про Древнє Придання". ["Лев", с. 150]

"Не цитуй мені глибинної магії, Відьмо!" ["Лев", 1:32:37].

В оригіналі твору "Лев, Чаклунка і стара шафа" К. С. Льюїс застосовує периферійне дієслово (*answered*) у поєднанні з прислівником негативного забарвлення (*gravely*), який відображує емоційний стан мовця (сум, розчарування). У перекладі такої конструкції застосовується трансформація вилучення мовленнєвого дієслова та заміна лексичних компонентів оригіналу емотивними елементами цільової мови (*сумно похитав головою*). Таким чином О. Манько застосовує відцентрове периферійне дієслово у поєднанні з прислівником негативної конотації (*сумно*), які яскраво передають зміст та прагматику висловлювання. У кіноперекладі емоції персонажа є афективними та імпульсивними з підвищеною

інтенсивністю вияву, що не співпадає з прагматичною метою автора, проте яскраво свідчить про стан героя.

b) v* + with + (adj) + n

"Then I think you might have said so at the time", *answered Peter with a pardonable sharpness.* ["Prince", p. 119]

"Могла б сказати і раніше!" – із зрозумілою різкістю зауважив Пітер. ["Принц", с. 137]

"Не починай!" ["Принц", 41:32]

Таку конструкцію з периферійним мовленнєвим дієсловом можемо відтворити у перекладі за допомогою *периферійного дієслова зі словосполученням іменника з прикметником та прийменником (із зрозумілою різкістю зауважив)* або за допомогою периферійного дієслова у поєднанні з дієприслівниковим зворотом. У першому прикладі з твору "Принц Касп'ян" перекладач І. Ільїн доречно застосовує трансформацію заміни мовленнєвого дієслова (*answered – зауважив*), яке адекватно відтворює критичне ставлення мовця. У кіноперекладі знаходимо яскраве підтвердження критичного ставлення та гніву головного героя у складній і заплутаній ситуації.

c) v* + (adj.) + n

"I'm not likely to forget it", *came the angry voice.* ["Prince", p. 163]

"Не мені забути той бій", – *пролунав інший злий голос.* ["Принц", с. 182]

"Може ми нагадаємо Тельмаринцю про все?" ["Принц", 43:28]

Для відтворення такої конструкції оригіналу необхідним є ряд перекладацьких рішень, у тому числі застосування трансформацій заміни лексичних компонентів та додавання стилістично маркованої лексики (*epithetiv*) для того, щоб зберегти негативну конотацію висловлювання. Так, у першому випадку з твору "Принц Касп'ян" перекладач доречно замінює периферійне дієслово (*came*) на мовленнєве дієслово (*пролунав*), яке органічно поєднується з підметом (*голос*) у перекладі. Такий вибір виправданий у кінокартині, оскільки таке мовленнєве дієслово виражає звучання голосу на відстані, у даному випадку – у натовпі.

Отже, таку конструкцію відтворюємо за допомогою *периферійного дієслова із семою гучності звучання* у поєднанні з емотивним словосполученням *якісного прикметника з іменником*.

d) v* + metaphoric/comparative lexical means

(...) and gay rowans, all bowed and rose again, **shouting** "Aslan! Aslan!" **in their various husky or creaking or wave-like voices.** ["Prince", p. 157]

(...) горобини шаруділи строкатим квітчастим вбранням і шепотілися між собою, а шум і шелестіння дерев, мов морський прибій, доносив до дітей виразне: "Аслан! Аслан!" ["Принц", с. 116]

Звуки природи, виразний сміх, магичні явища ["Принц", 51:13]

Переклад такої складної метафоричної конструкції з мовленнєвим периферійним дієсловом вимагає творчого підходу перекладача, а також навичок пошуку адекватного відповідника, який яскраво відтворює метафоричний зміст оригіналу. Згідно з наведеними прикладами, можемо зробити висновок, що для відтворення такої конструкції негативної конотації доречними є трансформації заміни, вилучення, додавання, транспозиції компонентів, які є необхідними для досягнення прагматичної мети висловлювання. Так, у першому прикладі з твору "Принц Каспійан" мовленнєве дієслово (*shouting*) поєднується із засобами метафоризації та порівняння, які перекладач яскраво відтворює за допомогою адекватних відповідників цільової мови. У кіно визначну роль грає чарівний музичний супровід і казкові лісові персонажі, які відтворюють піднесений настрій дискурсу оригіналу.

e) v* + Participial construction

"What?" **roared the Witch, springing from the sledge and taking a few strides nearer to the terrified animals.** ["Lion", p. 116]

"Що?" – **скрикнула Чаклунка. Вона блискавкою підстрибнула зі саней і за мить уже височіла над онімілими від страху звірятами.** ["Лев", с. 127]

"Куди подалися люди?" ["Лев", 1:17:26]

Розглядаючи варіанти перекладу конструкції периферійного дієслова з дієприкметниковим зворотом, ми дійшли висновку, що найчастотнішим є вживання *аналогічної конструкції* у цільовій мові. Іншим рішенням може бути застосування *трансформації поділу речення*. Так, у першому випадку ми помічаємо, що дієприкметниковий зворот оригіналу є досить поширеним та містить велику кількість додаткових компонентів. Перекладач

доречно виділяє другу частину конструкції окремим простим двоскладним реченням, тим самим зберігаючи емотивний зміст висловлювання (*Вона блискавкою підстрибнула зі саней і за мить уже височіла над онімілими від страху звірятами*).

Отже, нами була встановлена закономірність застосування лексичних засобів для відтворення формул сполучень: найчастіше застосовуються *прямі відповідники мовленнєвих дієслів або синонімічні периферійні дієслова з вузьким змістом у комплексі з прикметниками, прислівниками, дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами на позначення інтенсивності звучання та манери висловлювання*. Принципового значення у виборі адекватних засобів відтворення таких конструкцій негативної валентності набуває фактор жанру кіно, в якому поєднані всі вербальні та невербальні засоби інтерпретації емоційних станів та настроїв героїв, у тому числі інтонація, жести, міміка та музичний супровід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арнольд І. В. Емоційний, експресивний, оціночний та функціонально-стилістичний компоненти лексичного значення. – К., 2002. – 295 с.
2. Велівченко В. О. Експлікація емоцій мовця в англomовному емотивному дискурсі // Дискурсологія : Семантика і прагматика. – Вісник ХНУ № 930. – Черкаси, 2010. – С. 97–103.
3. Лук'янова Т. Г. Теоретичні аспекти кіноперекладу з англійської на українську мову // Перекладознавство. – Вісник ХНУ № 973. – Харків, 2011. – С. 183–187.
4. Пиотровская Л. А. Взаимодействие эмоциональной и рациональной оценки в процессе речи // Русский язык: исторические судьбы и современность: III Международный конгресс: Труды и материалы. – М.: МАКС Пресс, 2007. – С. 28–29.
5. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 208 с.
6. Льюїс К. С. Хроніки Нарнії. Книга 2: Лев, Чаклунка і стара шафа // у пер. О. Манька. – Монастир Свято-Іванівська Лавра, український переклад. – Львів: Свічадо, 2002. – 253 с.
7. Льюїс К. С. Хроніки Нарнії. Принц Каспіан // у пер. з англійської І. Ільїна та О. Кальниченко за уч. К. Воронкіної. – Харків: Книжковий Клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2013. – 256 с.
8. Льюїс К. С. Хроніки Нарнії. Книга 5: Подорож Досвітнього Мандрівника // у пер. з англійської С. Андрухович. – Дніпропетровськ: Проспект, 2012. – 241 с.
9. Кінокартина "Лев, Чаклунка та шафа" в українському перекладі Телеканалу "Новий канал". – Київ, 2005.

10. Кінокартина "Принц Каспіан" в українському перекладі Телеканалу "Новий канал". – Київ, 2008.

11. Кінокартина "Підкорювач Світанку" в українському перекладі Телеканалу "Новий канал". – Київ, 2012.

12. *Lewis C. S. The Chronicles of Narnia: The Lion, the Witch and the Wardrobe.* – New York: HarperTrophy, 2007. – 188 p.

13. *Lewis C. S. The Chronicles of Narnia: Prince Caspian.* – New York: Harper Entertainment, 2008. – 225 p.

14. *Lewis C. S. The Chronicles of Narnia: The Voyage of the Dawn Treader.* – New York: HarperTrophy, 2007. – 248 p.

Стаття надійшла до редакції 27.04.15

А. Л. Гладковская, асп.

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

Отображение эмотивных глаголов негативной оценки в кино- и художественных переводах фэнтезийных произведений

В статье рассматривается система переводческих средств и приемов отображения эмотивных глаголов негативного отношения в художественном тексте сквозь призму сравнения кино- и художественного пространств. Особое внимание уделяется вербальным и невербальным средствам отображения глаголов негативной оценки. В статье также проанализированы самые распространенные формулы сочетаемости эмотивных глаголов, которые актуализируют их негативный характер и усиливают их негативное влияние в контексте дискурса. Также были определены основные средства, методы и принципы отображения таких формул сочетаемости в переводе.

Ключевые слова: эмотивность, эмотивные глаголы, интерсемiotический перевод, эмотивные семы, концепт.

A. Gladkovska, PhD Student

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Interpreting of Emotive Verbs of Negative Valence in Film and Literary Translations of Fantasy

This article deals with the system of translation means and techniques used to interpret emotive verbs of negative attitude in the fiction text through comparing film and literary dimensions. Particular attention is paid to verbal and non-verbal means of conveying verbs of negative evaluation. The article also includes major combination formulas of emotive verbs and other components, which highlight their negative nature and intensify their negative effect in the context of discourse. Additionally, major means, methods and principles of their interpretation are defined herein.

Keywords: emotiveness, emotive verbs, intersemiotic translation, emotive semes, concept.